

Hannu Savolainen

Oppimisen tutkimus vastuullisen opetuksen kehittämistyössä

Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehdessä NMI-Bulletinissa on tämän vuoden kahdessa ensimmäisessä numerossa ollut teemana Turun yliopiston Oppimistutkimuskeskuksen järjestämät oppimistutkijoiden päivät. Päivien teemana oli vastuullinen opetus ja yhteistyö oppimispolkujen tukena. Päivät olivat erittäin onnistuneet, mistä kertoo myös nyt ilmestyneissä NMI-Bulletinin teemanumeroissa julkaistu mainio valikoima tutkimusartikkeleja ja katsauksia.

Janne Lepola kertoi avauspuheenvuorossaan (Lepola, 2014), että kolmasosa päivien esityksistä liittyi matematiikan oppimiseen, mikä on tärkeä painotus. Matematiikan oppiminen on ollut esimerkiksi lukemista selvästi vähemmän tutkittu alue, ja viimeaikaiset kansainväliset vertailut (esim. PISA) ovat herättäneet huolta suomalaislasten ja nuorten matematiikan osaamisen pulmista. Huoli osaamisesta on aiheellinen, koska tuoreet tutkimukset (esim. Hakkarainen, Holopainen & Savolainen, 2013 ; Korhonen, Linnanmäki & Aunio, 2014) kertovat selvästi, että maattisten taitojen osaamisella tai osaamattomuudella voi olla kauaskantoisia seurauksia nuorten koulupoluilla eteneemiseen. Ei olekaan yllättävää, että toisen asteen oppilaitoksista kantautuu toistuvasti tietoa opetuksen ja oppimisen pulmista, joiden takana on matematiikan perustaito-

jen osaamattomuus.

Opettamisen vastuun näkökulma on myös erittäin ajankohtainen ainakin kahdesta syystä. Ensimmäinen liittyy viime syksynä julkaistuun kansainväliseen aikuisten osaamista selvittäneeseen PIACC-tutkimukseen (Malin, Sulkunen & Laine, 2013). Vaikka suomalaiset aikuiset ovatkin kansainvälisesti vertailtuna huippuosajia, huolestumista herättää nuorisoikäluokan (16–24-vuotiaiden) lukutaitojen selvä heikkeneminen vuoden 1998 IALS-tutkimuksesta. Kun vuonna 1998 tässä ikäryhmässä oli heikkoja lukijoita (taso 2 tai alle) 15 prosenttia, niin vuonna 2012 heitä oli jo peräti 27 prosenttia. Tämä heikkeneminen on toki ollut nähtävissä myös PISA-tutkimuksen tuloksissa.

Vaikka suomalainen peruskoulu on kiistatta ollut kansainvälisesti katsottuna menestystarina, jotain on tapahtunut eikä opetuksen ja oppimisen kehittäminen ole menestysuudessa ehkä saanut riittävästi oikeanlaista huomiota. Yhdeksi esimerkiksi tästä voidaan ottaa se, että vaikka peruskoulun opetusryhmien kokoa on pyritty pienentämään opetusministeriön erillisrahoituksilla, samaan aikaan suomalaisen tasa-arvoisen koulun tavaramerkki – laadukas alakoulujen lähikoulujärjestelmä – on merkittävästi rapautunut kuntien taloudellisen paineen alla. On myös oppimistutkimuksen tehtävä olla tiennäyttäjä-

nä silloinkin, kun se vaatii olemassa olevan järjestelmän ja sen muutosten kriittistä tarkastelua.

Vastuu on tärkeä asia myös oppimistutkijoiden päivillä vahvasti esille tulleetta vuorovaikutusnäkökulmasta. Koulujen työrauhaongelmat ovat olleet kestoaihe julkisessa mediassa, ja ratkaisuja on haettu myös lakiteitse. Vuoden alussa voimaan tullut peruskoululain täsmennys linjaa aiempaa selvemmin koulun henkilökunnan oikeuksia mm. tarkastaa oppilaiden tavaroita ja ottaa pois vaarallisia esineitä. Harvinaisten vaarallisten tilanteiden ennaltaehkäisy on toki ensiarvoisen tärkeää, mutta mittakaavaltaan vielä tärkeämpää olisi oppimista edistävän hyvän työrauhan löytäminen koulujen tavalliseen arkeen. Tätä työrauhaa ei löydetä rangaistuksilla uhkaamalla, vaan se edellyttää positiivista vuorovaikutusta tukevan toimintakulttuurin kehittämistä kouluihin. Siinä tarvitaan uudenlaista yhteistyötä kaikilta asianosaisilta (koulun ja tukipalvelujen aikuisilta, lapsilta ja nuorilta sekä heidän vanhemmiltaan) ja myös näiden prosessien jatkuvaa tutkimusta.

Hyvä esimerkki siitä, miten tutkimus voi olla edesauttamassa vuorovaikutuksen kehittämistä, on KIVA-koulu-malli ja sitä koskeva tutkimus, jonka tuloksia päivillä myös esiteltiin. Yksi tutkimushavainto oli, että jos oppilaat havaitsivat opettajan suhtautumisen kiusaamiseen muuttuneen ohjelman aikana, niin kiusaaminen väheni (ks. Lepola, 2014). Toisaalta Kiurun ja muiden tutkijoiden (2014) tutkimuksessa saatiin tulos, että tovereiden osoittama hyväksyntä ja opettajan myönteinen tunne lasta kohtaan ennustivat parempaa lukemisen sujuvuutta. Positiivisella vuorovaikutuksella ja työskentelyilmapiirillä voi siis olla laajalle ulottuvia vaikutuksia arjen koulutyössä.

Oppimistutkimuksen päivien esityk-

set ja nyt teemanumeroissa julkaistut artikkelit luovat hyvän läpileikkaavan kuvan siitä, millainen mahdollisuus suomalaisessa peruskoulussa on reagoida tässäkin kommenttipuheenvuorossa esitettyihin huolenaiheisiin kolmiportaisen tuen avulla. Kolmiportaisen tuen mallin taustalla on uudistus, jonka keskeisiä tavoitteita oli mm. taata, että lapset ja nuoret saavat tukea joustavasti, oikea-aikaisesti ja sopivalla intensiteetillä. Malli myös edellyttää, että aiempaa tarkemmin seurataan, milloin lapsi on saanut riittävästi tukea; silloin voidaan palata vähemmän intensiiviseen tukeen. Yhtenä uudistuksen tausta-ajatuksena oli myös saada koulujen tukea tasalaatuisemmaksi, entisen lain aikaan erityisopetuksena annetun tuen käytännöt kun saattoivat vaihdella paljonkin kuntakohtaisesti.

Kolmiportainen tukimalli on myös selvästi iso haaste tutkimukselle, jonka tehtävänä on mm. kehittää ja testata uusia oppimisen tukemisen menetelmiä. Koulujen on järkevää ottaa käyttöön vain sellaisia menetelmiä, joilla on vankka tieteellinen näyttö takanaan. Esimerkkeiksi tämänsuuntaisesta tutkimuksesta sopivat Hakkaraisen ja kollegoiden (2014) kokeilu, jossa havaittiin että kaikille yhteistä opetusta eli yleistä tukea tehostamalla voidaan nopeuttaa matematiikan taidoiltaan heikkojen lasten matematiikan oppimista. Hotulainen ja Hienonen (2014) puolestaan osoittivat, että alle kouluikäisten lasten ajattelu- ja päättelytaitoja voidaan kehittää lyhyen, lähinnä tehostetuksi tueksi katsottavan harjoitusohjelman avulla.

Kolmiportainen tukimalli tulee myös toivottavasti muuttamaan sitä, miten oppilaita ohjataan tuen piiriin. Erityisopetuksen sosiologinen kritiikki on pitkään kritisoinut oppilaiden luokittelua ja tuen perustumista diagnooseihin ja vamma-luokituksiin. Erityisopetuksen on sanottu suhtautuvan oppimisen ja käyttäyty-

sen pulmiin yksilön patologiana. Tämä kritiikki ei välttämättä ole sopinut täysin suomalaiseen peruskouluun ja sen hyvään lähikoulujärjestelmään, mutta pienluokille (entisille erityisluokille) siirroissa on tällaisia piirteitä ollut. Se, mikä kolmiportaisessa tuessa siirtyy, on pikemminkin tuen intensiteetti eikä oppilas.

Sisäänrakennettuna ajatuksena uudessa tukimallissa on myös se, että tuki kohdistuu sellaisiin oppimisen tai koulunkäynnin pulmiin, joihin voidaan intensiivisemmällä tuella vaikuttaa. Tällöin tuen kohdistamisesta tulee aiempaa hienosäätöisempää, eikä se voi perustua karkeisiin vamma- tai vaikeusluokituksiin, joita joskus menneinä vuosikymmeninä on käytetty. Hyvän kuvan tällaisen uudenlaisen tuen kohdistamisen tarpeesta antaa Närhen, Peltomaan ja Aron (2014) artikkeli, jossa osoitetaan, että lievästi kehitysvammaisten nuorten lukivaikeudet muistuttavat lukivaikeuksia ylipäätään, jolloin he todennäköisesti hyötyisivät lukivaikeustutkimuksen pohjalta tehdyistä tehokkaista harjoittelumenetelmistä (tehostettu tuki). Tällaisen tuen saaminen ei aiemmin ole ollut itsestään selvää erityiseen tukeen siirrettyillä lievästi kehitysvammaisilla lapsilla, ja valtaosa lukivaikeustutkimustakin on rajannut nämä lapset ja nuoret tutkimuksen ulkopuolelle.

On mielenkiintoista nähdä, millaisia uusia haasteita ja ratkaisuja näihin kysymyksiin löydetään suomalaisessa oppimistutkimuksessa ja tulevaisissa oppimistutkijoiden tapaamisissa.

Kirjoittajatiedot:

Kirjoittaja Hannu Savolainen (KT) toimii erityispedagogiikan professorina Jyväskylän yliopistossa.

LÄHTEET

- Hakkarainen, A. M., Holopainen, L. K. & Savolainen, H. K. (2013). A five-year follow-up on the role of educational support in preventing dropout from upper secondary education in Finland. *Journal of Learning Disabilities*. DOI: 10.1177/0022219413507603.
- Hotulainen, R., Hienonen, N. & Aunio, P. (2014). Esiopetusikäisille tarkoitettu ajattelun taitojen interventio-ohjelma. *NMI-Bulletin*, 24
- Kiuru, N., Lerkkanen, M.-K., Niemi, P., Poskiparta, E., Ahonen, T., Poikkeus, A.-M. & Nurmi, J.-E. (2014). Lukivaikeusriskin ja suojaavien ympäristötekijöiden merkitys neljäsluokkalaisten lasten lukusujuvuuden kehittämisessä. *NMI-Bulletin*, 24, 34–41.
- Korhonen, J., Linnanmäki, K. & Aunio, P. (2014). Learning difficulties, academic well-being and educational dropout. *Learning and individual differences*, 34, 1–10
- Lepola, J. (2014). Opetus ja yhteistyö oppimisen tukena. *NMI-Bulletin*, 24, 1, 4–8.
- Malin, A., Sulkunen, S. & Laine, K. (2013). PIACC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013: 19.
- Närhi, V., Peltomaa, K. & Aro, M. (2014). Lievään kehitysvammaisuuteen liittyvä heikko lukutaito: erityisen vaikeaa lukemisvaikeutta? *NMI-Bulletin*, 24, 2, 4–18.